

GÁLOS REZSŐ:

E T E L K A

Vörösmartynak Perczel Adél iránt érzett szerelme köré légiesen finom és messzeágazó legenda szövődött. Jelentőségét egész költészetének alakulására majdnem száz esztendő óta nem győzték hangoztatni mindazok, akik költőnkkel foglalkoztak. Gyulai Pál Vörösmarty-életrajzától Riedl Frigyes egyetemi előadásain át¹ Hajas Béla nagy készüléttel írt dolgozatáig² mindenha bőséges szerepet juttattak alkotásaikban a tolnai nábob leányának — nábobnak nevezem, mert Perczel Móric mondja emlékezéseiben apjáról, hogy az akkori nemesi osztályban a leggazdagabbak egyike volt, nemcsak földbirtokos, hanem tőkepénzes is, aki „jó gazdálkodással, rendtartással, számítással és takarékossgal” szerezte nagy vagyonát. — Perczel Adél már Gyulainál „a deli Hajna, szép Zenedő, szelíd Enikő, bús Ida”, másoknál később már ő Helvila is, 1829-ben Hedvig, majd Emmi, költőnk róla mintázza Lenkét a *Vérnászban*, s befejezésül *Az áldozatban* is „átsuhan a színen Etelka alakja.”

Mindennek elindulása — csak három állomást jelöltem meg, de a köztudat, s általában minden kutató ezek nyomán járt, szélesbítette, kiterjesztette vagy részletezte az „élményi hatást” — Gyulai Pálnak sok kiadást látott Vörösmarty-életrajza volt. Könyvének mintegy tíz évvel a költő halála után, 1866-ban megjelent első kiadása még nem tud a Perczel-leányról, s csak annyit mond, hogy egy

„első szerelem aranyozta meg s föllegezte be Vörösmarty ifjúságát, ennek emlékéből táplálkozott költészete még férfiúnapjaiban is. ... Első szerelmi viszonyáról sokkal kevesebb adatom van, mintsem részletesen megrajzolhatnám. *Azt sem tudhatni, ki volt a szeretett leány*, csak keresztnéve maradt fenn. Etelkának hívták, legalább így említi Vörösmarty Zádor György barátjához írt leveleiben, így néhány költeményében is. Annyi bizonyos, hogy 1821—22-ben kezdődik a szerelem, midőn az ifjú költő már Tolna megyében lakott. A Perczel-család rokona volt-e a leány, vagy valamelyik szomszéd birtokos leánya, Börzsönyben, Bonyhádon vagy másutt ismerkedett-e meg vele: mind nem tudhatni biztosan... Titkos, néma szerelmi viszony létezett köztük, melyet egyik fél sem szegelt meg soha. ... Vörösmarty mélyen magába zárta titkát s egész 1825-ig legkedvesebb barátjai előtt sem nyílt meg.”³

Van ebben a néhány sorban valami érthetetlen, vagy legalább valami, ami nehezen magyarázható meg. Gyulai ugyanis munkája fogalmazásakor már fölhasználta Vörösmartynak Zádor (Stettner) Györgyhez írt ifjúkori leveleit, ezek, akkor még kiadatlanul, Zádor birtokában voltak. Nyilván többször is, előbb is megfordult Zádornál: hiszen Vörösmarty munkáinak 1864-iki

¹ *Vörösmarty Mihály élete és művei*. 1906. (Egyetemi előadások.) Magyar Irod. Ritkaságok, 37. kötet, 1937.

² *Vörösmarty Mihály és Perczel Etelka*. Irodalomtört. Füzetek, 41. szám. 1931.

³ *Vörösmarty életrajza*. Pest, 1866. 56. l.

kiadásában már közzétette a költőnek a *Zalán futása* Előhangjára vonatkozó levelét.⁴ Egyetlen kérdésébe kerülhetett, hogy kibe, helyesebben kikbe volt az ifjú Vörösmarty szerelmes. Senki ezt Zádornál, a meghitt, bizalmas barátnál jobban nem tudhatta. S mégis azt írja, hogy „azt nem tudhatni, ki volt a szeretett leány.“ — Az a, kissé erőszakolt gondolat merül föl, hogy a Perczel-család élő tagjaira való tekintettel (hogy maga Adél is élt-e még, azt nem tudom), megállapodtak a leány nevének elhallgatásában. Gyulairól föl lehet tenni ennyi túlzott tapintatosságot. — Erőszakoltnak látszik ez a magyarázat azért, mert Vörösmarty nemcsak halála után, hanem már előtte is egy emberöltő óta legünnepeltebb költőnk volt — Toldy Ferencnek Kazinczy képével díszített irodalomtörténete, amelyben Vörösmartyhoz érve odairja a neposi idézetet: *et nunc venio ad fortissimum virum*, egy évvel ezelőtt jelent meg⁵ — semmi megszegyenítő nem volt benne, hogy valakiért a „fortissimus vir“ rajongott. De nem is volt magában az egykori imádat rajzában sem semmi bántó az ekkor (ha még élt) hatvanadik évéhez közeledő Vojnits Barnabásnéra⁶ sem.

1868-ban azonban a *Vasárnapi Ujság* több részletet közölt Perczel Móric emlékezéseiből. Ezekben a szabadságharc tábornoka, a költő egykori tanítványa egyenest szeméreveti Gyulai Pálnak, hogy

„midőn Vörösmarty első szerelméről sokat és szépen emlékezik, azt nem tudja, hogy annak tárgya, az annyiszor s annyi alakban megénekelt Etelka, szintén házunk leánya vala, nekünk legidősb nővérünk. Egészen kívül marad a családi képen (Perczel Sándornak t. i. 21 gyermeke volt, akik közül 15 nagykorú lett) s azt sem tudni, rokon, vagy ismerős, vagy idegen volt-e.“

Többet ennél azonban ő sem mond e szerelemről. Gyulainak igaza marad, hogy kevés adatunk van róla. A leghitelesebbek azok, amelyek magának Vörösmartynak Zádorhoz írt leveleiben sejtetik e szerelmet.

Igy került Perczel Adél neve (Adelaisnak mondja keresztlevele s erről eszünkbe jut a matthissoni dallamos Adelaide) Vörösmarty életrajzába. Gyulai most, hogy Perczel Móric kipattantotta az ügyet, a következő kiadásban így helyesbíti a már idézett sorokat (sok egyebet nem is változtat az eddig mondottakon):

„Első szerelmi viszonyáról az adat kevés s némi homály borong rajtok. Annyi bizonyos, hogy a szeretett leány Perczel Adél, vagy magyarosan Etelka volt, Perczel Sándor legidősb leánya. ... Vajjon szerette őt a leány? Nincs reá biztos adat. ... Titkos, néma szerelmi viszony lehetett köztük, melyet egyik fél sem szegett meg soha.“

Az előbb létezett, most csak lehetett. Hogy Vörösmarty szerette Adélt, azt Perczel Móric sorain kívül tudvalevőleg Zádorhoz írt néhány levele tette valószínűvé. Ezek közül a Pestről 1825. augusztus 27-én kelt levelében írja költőnk elsőízben, hogy nem siet Börzsönybe, mert „ő nincsen ott“. ürességet talál ott, ahol azelőtt mindene volt, s a gondolat, mely „képzelt boldogságomba szöve volt, pótolhatatlan hiányt fog hagyni egész életemben.“ — Szeptember 28-án Börzsönyből írja sokszor idézett levelét, Adél iránt érzett szerelmének egyetlen valószínű tanúságát. „Szülei és testvérei körében“ állt ott a leány: többet, mint a leányt még egyszer látni, nem is kívánt. Kedvesebb volt hozzá, mint várta s horgylétéről is kérdezősködött.

„Láttam, nem a szerelem szólamlík meg belőle. ... Erősen fogadtam őtet holtig emlékezetemben éntem angyalának tartani. De mily erőtelen vagyok feltételemben! Akármint beszéltem ezelőtt felőle, tudd meg, az mind hiba volt.“

⁴ ÖM II. 465—466, 1.

⁵ *A magyar nemzeti irodalom története* a legrégebb időktől a jelenkorig. Pest, 1864. 239. l.

⁶ Hajas Béla id. dolgozata 23 l.

Alig hat héttel utóbb, november 6-án már azt írja, hogy a „remény, szerelem hervadtan áll jókedvem sírjánál... ha boldog nem is, tán nyugodtabb lehetek.“

Ebből az évből, de valószínűleg még Pestről való *A szép leány* c. verse is.⁷ Egy szép leányt lát fürdeni a patakban, kis halak csókolják tagjait, ő maga is szeretne a kis halak között lenni — de kiderül, hogy a parton álló leánynak csak a tükörképét látta a vízben. Erről írja Zádornak „tudod kit gondoltam, ennek köszönhetek én mindent.“ Etelkára vonatkozhatik-e s mi az a *minden*, amit neki köszönhet, nem tudhatni. — A következő év augusztusában Perczel Sándorhoz írt egy levelében a „kisasszonyt kézcsokolással tiszteli“⁸ s újabb egy évvel későbből egy igen furcsa, elgondoltató levél van:⁹

„A napokban itt lesz E...; nem tudom, megláthatom-e? Talán fogom látni; de miért nem oly szemmel, mint öt évvel ezelőtt? Akkor egy tekintet hónapokig álmodtatott volna, most talán meg sem indíthat, annyira se vihet, hogy a multra visszanézvén, *borzadiak magamtól*“.

Ez minden, amit erről a szerelméről tudunk, vagy inkább csak valószínűnek mondhatunk. Édeskevés ahhoz, hogy azt a nagy hatást, amelyet e szerelméből költészetében magyaráznak, reálisnak tekinthessük. 1827 nyarán Etelka tekintete már meg sem indíthatja, csak annyira sem, hogy a multra nézve magától elborzadjon. (!) Ez tehát a *post quem*.

Vonjuk meg a szerelem innesső határát is. Mikor Vörösmarty Perczeléhez Pestre kerül, 1817 novemberében,¹⁰ a kis Adél pontosan 10 esztendő,¹¹ ekkor tehát még semmi érdeklődésről nem lehet szó. Hogy Gyulai 1821—22-re teszi a szerelem ébredését, annak egyetlen alapja a most idéztem levél. Vörösmarty akkor bizonyára először gyönyörködött a fejlődő, immár 14—15 éves leányban: ha akkor egy tekintetet kap tőle, az „hónapokig (!) álmodtathatta volna.“¹² Ekkor készül, Perczel Sándor ajánlatával, Görbőre, Csehfalvay alispán mellé, s ott patvaristáskodik, igen jókedvűen, egy esztendeig. Ott írja meg a régóta vajudó *Zalán futását*, s rajzolja az első „Etelkát“ Hajnában, akkor még Kolmában.¹³

Alljunk meg kissé ennél az időpontnál, 1822 késő őszen vagyunk. Ha ebből s az ezt megelőző időből való költeményeit nézzük, azokból, szerény véleményem szerint, egy másik szerelem emlékei sugároznak felénk. Nem az 1821-ből való versekre gondolok, amelyekben Emmi és Ida a leány neve. Jól tudom, hogy két évvel utóbb, talán már Etelkának, azt írja a *Csaba szerelmében*¹⁴

Lányka, szerelmimben ha külön több névre találtál,
Meg ne ítélj: egyedül elnevezések azok.

De nem is azok a németesizű versek járnak az eszemben, amelyekben hol Rózsika, hol Lilla szerepelnek, s amelyek Verseghy-, Himfy- és Csokonai-emlékeknek hatnak,¹⁵ hanem elsősorban *A hűség diadalmának* leányalakjára, Jolára. Első eposza 1822 derekán készült.¹⁶ Ez a Jola is egy „völgyi“ halvány

⁷ ÖM I, 23, 1.

⁸ Irodört, Közlemények, 1927, 273, 1.

⁹ A Stettner Györgyhöz írt levelekre — minthogy azok már Gyulai életrajzából és azóta is sok idézésből ismeretesek — csak röviden hivatkozom. Az egész levelezés tudvalegileg megjelent a centennáriumra kiadott Vörösmarty-emlékkönyvben. (Székesfehérvár, 1900.)

¹⁰ *Önéletrajza*, u. ott 54, 1.

¹¹ 1807, november 2-án keresztelték. L. Hajas Béla id. dolg. 8, 1.

¹² Csajághy Laura is körülbelül ennyi idős, mikor megismeri.

¹³ *Az első Zalán futása*, Kiadta Kozocsa Sándor. RMK. 41. szám, 1937, 6—7, 1.

¹⁴ ÖM I, 22, 1.

¹⁵ ÖM, VII, 81—85, 1. (*Szerelmesek*. — *A reményhez*. — *A gőgös*. — *A gyötrődő*.)

¹⁶ *Széljegyzetek Vörösmarty alkotásához*, Györi Szemle, 1937, 144, 1.

leány emléke, egy „csillagszemű árva leánykáé; aki „a völgynek délszaki táján“ él, lovagjának

ajkáról „Jola“ hangzik lágyan ömölve,
mire képén
a gyönyörű rózsák halovány színeiben enyésznek.

Hogy Jola nem Perczel Etelka, azt egy, ugyancsak 1822-ből való másik költemény is bizonyítja, a *Jolához* című, amelyet Gyulai méltánytalanul sorolt az „ifjúkori kísérletek“ közé.¹⁷ Ez a vers túlfűtött érzékiségével sokkal másabb, mint az eddigi Verseggy-ízű játszi enyelgések (voltaképpen még *A szép leány* is csak az), mintákra készült „kísérletek“ — ennek realizmusa meglepően igazolja, hogy ez a Jola élő valaki.

Ó mint óhajtám gerjedő tüzemben,
Hogy benned oltsam lobbanásait;
Ó mint esengék, hogy kívánatomnak
Benned legyen határa s vége is,
Lánggal tapadt a vágyó szem valódba,
Nyugtot vadásztam hőszín melleden.

— — — — —
De nyugtatót nem, több vágyást szereztem,
S jobban hevültek vérem kényei.
Adj csókot, ó az elsőt életemben!
Ha tudsz szeretni, szánj meg, adj Jola.
S ha visszakered, csókká ömiöm át,
Olyan hevesse, mint a déi nap,
S ez mind tied lesz — csak tied Jola!

Ezek a scrok bizonyosan nem a dúsgazdag Perczel Sándor kisasszonyleányának szólnak, akit utóbb „kézcsókolással tisztelt“, hanem valaki bonyhádi szépnak, akiről a bonyhádi erdő fiatal fájának keservesen panaszolja (mindjárt következő költeményében), hogy

Kérgednél a szép lánynak hó melle keményebb,
Higgyem-e, hogy panaszoim benne kegyesre talál.

S nyomban következő *Búcsúzója* is, amelyet Etelkára vonatkoztattak, szöszké leányt emleget, holott Etelka szöghajú, tehát barna.

Nemcsak ez az 1822-ből való három, minden valószínűség szerint összetartozó költemény mutatja, hogy a Völgységnek Etelkán kívül és Etelka előtt van egy Jolája is, aki Vörösmartyt hevesen föllobbanó szerelemmel töltötte el. Nem véletlen, hogy már 1821-ben a *Salamonban* találkozunk egy Jolával,¹⁸ Bátorinak kedvesével:

...míg fél ijedve, fél gyönyörködéssel
Bámulva hallám nyájas üdvödet,
Szemem szívemnek árulója lón,
S karodban veszem martalék gyanánt.
Ah mely gyönyör volt kebleden pihennem,
Mely üdvözítő színom csókotat!

Alakjára Teslér László kétszer is rátér leveleiben: „szeretetreméltó kedves kis teremtés, írja, mint a szép párafény a tiszta kék égen“ — „az egész darabra lelket hint el“, mondja másik levelében.¹⁹ Nem akarok az Etelka-hatás kuta-

¹⁷ ÖM VIII. 87. l.

¹⁸ Jolán — Jola 1, Zalán — Zala, Bp. Szemle, 1938, 723. sz., 243. l.

¹⁹ *Emlékkönyv* 155. és 158. l.

tóinak túlzásába keveredni: nem keresem az 1832-ben írt *Kincskeresők* rokonszenves Jolánjában is a völgysegi Jolát, csupán arra utalok, hogy a Jolán név Vörösmartynak későbbben is kedves.

Úgy nézem tehát, hogy Etelka elé 1821–22-ben be kell sorolnunk Jolát, aki erős érzéki lángokat gyújtott az ifjú költőben, s aki nem a Perczel-leány, de szintén valaki a „völgyből.” S inkább erre a valakire vonatkozhatnak a *Zalán futása* IX. énekének élményi sorai, mint Etelkára:

Délnek völgye, szívem titkának régi hazája,
Délnek völgyében is ily tüzes a lány szép szeme, Rajtam
Nem könyörül, de megöl ragyogó sugarával utóbb is,

Nem vonatkozhatik Etelkára *A fellegekhez* c., Görbőn írt versének célzása sem, hogy

Délre sóhajt e kebel —
S ott talán már a lány szive
Hű szívemnek rég nem híve,²⁰
Mást vidámít, mást ölel.

Sőt az a részlet sem Etelkára illik, amelyben — a *Széplakban* (Bonyhád közelében van) — a költő „fiatalságának tündérországát” emlegeti

Lelkem az ifjúság képét öltözve magára
Ábrándozva bolyong egyedül a csörge pataknál,
S szárnyain ismét a szerelemnek hordja bilincseit
S hordja szelíd kötelét az elomló szőke hajknak.

Gyönyörködhetett elutazása előtt a serdülő, barna Etelkában, s ha az *egy* tekintettel biztatja, sokat álmodott volna róla — de nem biztatta. Későbbben sem. Nem ő az, aki tüzes szemének ragyogó sugarával előbb-utóbb megöli, s nem az övé az omló, szőke haj, amelyről épen a *Széplakban* utóbb emlékezik.

Az Etelkáért való „epedés” csak 1824 vége felé lett komolyabb — ez tehát az *ante quem* s szerény nézetem szerint egy esztendeig tartott. Ugyanekkor ismerkedett meg Zádorral (akkor még, 1848-ig, Stettnerrel), aki azért utazott Vas megyéből Pestre, hogy a *Zalán futása* költőjét lássa.²¹ Bizalmasabbá csak a következő évben vált barátságuk; júniusban még magázzák egymást s pajzánul pajtáskodnak, csak 1825 júliusától tegeznek egymást s a következő hónapban ír Vörösmarty először szerelméről. Sok öröme, boldogsága e szerelemben nem volt. Lehetett mély és igaz — de lehetett, mint Gyulai mondja, ifjú ábránd is, semmiesetre sem „aranyozta meg” azt az egy vagy másfél esztendőt, ameddig tartott. Megfordulhatott a fejében az ábrándos gondolat, hogy Etelka a felesége lesz. Gondolhatott-e rá, hogy hozzáadják? Azt hiszem, nem. Egy iskoláskönyvben olvastam, hogy a *Szép Ilonkában* is él még Etelka emléke, mert a Peterdi-unoka is az osztálykülönbség áldozata. Szép Ilonka valóban az. De Vörösmarty épen úgy nemesember, mint Perczel Sándor, a patvaristaság után lehet belőle a vármegyének aljegyzője, utóbb fősolgabírája, mindenképen táblabírája: osztálykülönbség miatt nem tagadja meg tőle Perczel Sándor a leánya kezét. De a „számító és takarékos tökepezés” aligha adja a *szegény* Vörösmartynak, akit Zádor is kiségitget pénzzavaraiban,²² a leánya kezét, még akkor sem, mikor az a *Zalán futása* ünnepelt költője lett. Pedig Etelka tova-

²⁰ Tóth Dezső kartársam figyelmeztet, hogy ez a harmadik sor Gyulai kiadásáiból — megokolatlanul — hiányzik.

²¹ ÖM II, 463. l.

²² Riedl Frigyes id. n. 54. l.

tűnő évekkkel — akkori fogalmak szerint — lassan vénleány lett: 26 éves volt, mikor a gazdag szabadkai nagybirtokos feleségül kapta.

De, láttuk, Etelka nem is szerette Vörösmartyt. Tehát az a reménye is hiú lett volna, hogy előbb-utóbb mégis hozzámegy.

Költőnk 1825 őszén még kétségbeesve vágyik „még egyszer“ látni Etelkát, 1827-ben már fél a találkozástól. Alig egy-két esztendővel a nagy szerelmi lángolás után — az után, hogy inkább Maróthy barátjával Keletre kívánczozott, az őshazát keresni — már megnyugodott, sőt már „borzadni“ sem tud magától, ha a multra gondol. Nehéz elhinni, hogy mégis, még a *Vérnászban* is Etelka emléke kísért. — Gyulai Pál, aki — mint láttuk — maga is elismeri, hogy e szerelmen „némi homány borong“, költői szépen és jóhiszeműleg elgondolta, majd óvatosan fölépítette a szerelem történetét Vörösmarty életében, és három szakaszra osztotta azt:

„... Az első szerelem aranyozta meg stb. (L. fent.) — 1830—1842-ig aránylag kevés szerelmi költeményt ír... vegyül közé egy-egy újabb *benyomás* is, de nem mély, sem tartós; csak 1842-ben érzik újabb líráján az erősb szenvedély, midőn ismerni kezdi azt a lányt, kit aztán nőül vesz.“

Mivel az első szakasz 1821—1830-ig tart, tehát Vörösmarty 1830-ig írt minden alkotásának leányalakjából Etelka sugárzott felé. Így lett pl. Enikőből Etelka. Azt hiszem, hogy ezt az elgondolást mérsékelnünk kell. Ismétlem, ez a boldogtalan szerelem mély is lehetett. Bizonyosan beleszántott költői alkotásaiba. És néhány lírai költeményén kívül legragyogóbb emléke a *Cserhalomban* él. De nincs tovább!

Gyulainak abból a föltevéséből azonban, hogy 1830-ig Vörösmarty költészetében mindenütt Etelka emléke szól, a példászerű következtetések hosszú sora született meg, egyre több túlzással. Olyan sorokból hogy

Halni mily szép, gondolám, s csudámban
Igy imádtam: szép szem! ölj meg engem.

— — — — —
Nem tekintnék többé ily szemekbe

— — — — —
S csendesen magamban így imádnék:
Szép szemek! ne rontsatok meg engem! —

Etelka kísértő emlékét olvasták ki, azt érezték ki a *Hedvigből* — „sötétlő haja, kék szeme és sudár termete Etelkának leghívebb rajza,“ mondja pl. Hajas Béla egyébként gondos dolgozatában — azt látták a *Helvilában*. Jóllehet Csaba Helvilája, „dísze a világnak“, ott nyugszik, ahol „*Rába* gyors vizében rázza árnyékát a szélben két sugár fa,“ s nem a — Völgységben. Nyilván Gyulai hatása alatt még Riedl Frigyes is elragadtatja magát, mikor a *Délsziget* ismertetésében ezeket mondja:

„A második énekben a leány és a fiú is nőnek-nőnek és megszeretik egymást, de — egyszerre jön egy magyar dzsentrí és megkéri Perczel Etelkát s Vörösmarty örökre élveik tőle — Délsziget egyszerre szétválík és Szüdeli az egyik szigeten marad, Hadadur a másik szigeten s közöttük az óceán.“²³

A *Délsziget* az 1831. évre szóló Aurórában, tehát 1830 végén jelent meg, Perczel Etelka pedig 1833. augusztus 8-án lett Bajsai Vojnits Barnabás felesége!²⁴ Az *Eger* állítólagos Etelka-vonatkozásáról elég megmondani, hogy ezt a kiseposzt Vörösmarty az ominózus 1827. augusztusában kezdte írni.

Nem vontam kétségbe, hogy Vörösmarty 1824—25 körül boldogtalan, gyötördő szerelemmel telt el Perczel Adél iránt s ez a szerelem sok fájdalmat, kesese-

²³ U. ott 89. l.

²⁴ Hajas Béla id. dolg. 23. l.

rúséget szült benne, bár történetén így is „néma homály borong.“ Körülményeit nem látjuk eléggé tisztán. Az is bizonyos, hogy költőnknek ez a gyötrő epedése, csalóka ábrándja költészetében is tükröződik. De igazolni próbáltam azt a meggyőződésemet, hogy költészetének magyarázatában ennek a szerelemnek visszhangját alaptalanul kiélezte, kiterjesztette a Vörösmartyirodalom, s vele vagy tíz év költői alkotásainak képére odanemillő, mert irreális színeket festett. Az Etelka-élménynek ez a túlhangoztatása is egyike volt azoknak az eszközöknek, amelyekkel a multban Vörösmarty költészetének haladó politikai tartalmát elleplezték.

SOLT ANDOR:

VÖRÖSMARTY DRAMATURGIÁJA

Az a harc, amelyet a haladás hívei a 19. század elején a magyar színjátszás és a vele szorosan összefüggő drámairodalom területén vívtak meg az új, polgári világ megteremtéséért, a reakció megerősödése következtében a 20-as években ellanyhult. A kezdeti eredmények után (a vármegyék színpártolása, a pesti előadások 1807 és 1815 között, Katona József drámaírói művészetének kibontakozása, Kisfaludy Károly színi sikerei 1819–20-ban, stb.) egy évtizednél továbbtartó pangás, hanyatlás állt be. A fővárosban szünetelt a magyar színjátszás, kivéve egy-egy gyenge vidéki színtársulat rövid ideig tartó vendégszereplését, drámairodalmunk fejlődése elakadt, a dramaturgiának és a színikritikának, az egy Kőleseyt kivéve, nem akadt számottevő művelője. Ez az oka annak, hogy Vörösmarty — noha a dráma pályája kezdete óta jelentős helyet foglalt el írói munkásságában — ifjú korában csak rendszertelenül és közvetve, saját költői gyakorlata és világirodalmi olvasmányai (Shakespeare, Calderon) nyomán fejleszthette iskolából hozott szűkkörű, klasszikus noétikai ismereteit (Aristoteles, Horatius), színpadtechnikai, gyakorlati dramaturgiai kérdésekkel meg egyáltalán nem foglalkozott. Régebbi irodalomtörténetünknek az a pszichologisztikus megállapítása, hogy Vörösmarty a drámaírást kizárólag költői feladatnak tekintette és a műfaj elméleti problémái és gyakorlati követelményei nem érdekelték, egyike azon torzításoknak, hamisításoknak, amelyek a köztudatban élő Vörösmarty-képet éktelenítik. Mihelyt az objektív társadalmi-politikai helyzet következtében (az 1832–36-i országgyűlés, a júliusi forradalom, stb.) új erőre kapott az állandó magyar játékszín megteremtésére irányuló mozgalom, Vörösmarty mindjárt az első alkalommal bekapcsolódott abba. 1833-tól kezdve, mint az Akadémia játékszíni bizottságának tagja résztvett a pályázatokra beküldött darabok megbírálásában, valamint a drámafordításoknak nyelvi szempontból való átnézésében és kijavításában; amikor pedig 1837-ben a pesti magyar színház megnyitásával kapcsolatban drámánk és színészeink ügye az érdeklődés homlokterébe került s az egész magyar íróvilágot mozgósította, ő is a nyilvánosság elé lépett időközben kiérlelt drámaelméleti nézeteivel, s hat éven keresztül az első sorban harcolt színi kultúránk ügyéért, részben „*Dramaturgiai Töredékek*“ c. cikksorozatával és önálló drámabírálataival, részben mint az Athenaeum állandó színikritikusa. De dramaturgiai megnyilatkozásai közé számíthatjuk az *Arpád ébredése* c. előjátékát is.

*

A feladat: a nemzeti színház eszméjének megvalósítása, sokrétű és bonyolult volt. Az Akadémia játékszíni bizottságának megalakulása (1831) és tevékenysége, a budai színtársulat rendszeres előadásai (1833–1837), a folyóiratokban állandósuló színikritikák (1835—), végül a pesti magyar színház fel-